



Centrul Pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități

RAPORT DE ACTIVITATE 2023



Partener instituțional IM SDP

Viziunea asociației se cuprinde în angajamentul nostru de a contribui la crearea unei societăți incluzive în care toți bărbații și toate femeile, băieții și fetele cu dizabilități din Republica Moldova, fără discriminare, să se bucure de respect pentru demnitatea lor umană.

Misiunea noastră este de a promova și proteja drepturile persoanelor cu dizabilități, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, gen, sex, vârstă, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar, de a favoriza incluziunea socială și împlinirea lor spirituală prin acțiuni de monitorizare, advocacy și programe de dezvoltare a potențialului lor.

Valori

CDPD creează parteneriate pentru o societate incluzivă pentru toți, urmând principiul respectării *Demnității Umane*.

- **Dragostea pentru semeni:** cea mai importantă chemare este de a prețui și de a purta de grijă oamenilor;
- **Integritate:** consecvență, onestitate, corectitudine și transparență – evaluate prin acuratețea acțiunilor noastre;
- **Excelență:** suntem dedicați celor mai înalte standarde profesionale;
- **Familie:** prețuim echilibrul dintre familie, dezvoltarea personală și profesională;
- **Egalitate de șanse:** contribuim la participarea deplină la viața publică a fiecărei persoane.

Obiectivele strategice

- Facilitarea ajustării graduale a legislației naționale și a politicilor publice la prevederile Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități
- Apărarea drepturilor persoanelor cu dizabilități
- Abilitarea economică a persoanelor cu dizabilități
- Participarea la viața politică și publică a persoanelor cu dizabilități.

Domeniile de expertiză:

- Advocacy pentru promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.
- Litigare strategică pentru apărarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.
- Monitorizarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități.
- Analiza politicilor publice în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități prin prisma standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului.
- Participarea la viața politică și publică a persoanelor cu dizabilități.
- Accesibilitate fizică și informațională conform conceptului designului universal.
- Protecția împotriva discriminării persoanelor cu dizabilități.

Programele CDPD implementate în 2023

- ✓ **DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI**
- ✓ **ADVOCACY PENTRU POLITICI PUBLICE SENSIBILE LA NECESITĂȚILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI**
- ✓ **RĂSPUNSUL CDPD LA CRIZA UMANITARĂ PROVOCATĂ DE RĂZBOIUL DIN UCRAINA.**
- ✓ **ANTREPRENORIATUL SOCIAL, ABILITAREA ECONOMICĂ ȘI ANGAJAREA ASISTATĂ**

I. DREPTURILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Elena Stajila , directoare de program

Activitățile au fost realizate în conformitate cu Planul operațional al CDPD pentru anul 2023 au fost prevăzute următoarele direcții prioritare de activitate.

COMPONENTA 1: ASISTENȚA JURIDICĂ

În anul 2023, CDPD a acordat asistența juridică pentru 379 persoane, dintre care 251 femei și 128 bărbați.

272- beneficiari de asistență juridică primară ;

107- beneficiari de asistență juridică calificată;

182 -cereri, petiții, plângeri, sesizări, cereri de contestare a unor decizii judecătorești etc. întocmite în numele și în interesul beneficiarilor, adresate autorităților publice, precum și altor instituții, organizații.

47 - participări a reprezentanților CDPD în cadrul ședințelor de judecată și a consiliului de egalitate în scopul apărării persoanelor cu dizabilități precum și a cauzelor ce țin de interes public.

De asemenea a fost acordată asistență Juridică pentru 15 ONG-uri: Asociația Elșadai, Federația sportivilor persoane cu dizabilitate de vedere, Asociația Neemia.

AOPD, ANM, FCPS, Asociația Dolna, ASRM, Alianța INFONET, Sunshine, SOS AUTISM, ACM, AO Motivație; CMT, Asociația Nevăzătorilor Strășeni.

Lecții publice

Au fost realizate 69 lecții publice ateliere de informare realizate în format of/on-line în cadrul cărora pe diferite subiecte ce vizează domeniul persoanelor cu dizabilități au fost informate 720 persoane.

COMPONENTA 2: LITIGARE STRATEGICĂ

În anul 2023 CDPD a inițiat și a administrat 8 cazuri de litigare strategică,

Rezultatele atinse prin intermediul proceselor de litigare strategică:

1. Cauza Cebotari Vera

- a) Scopul propus: modificarea legislației astfel încât să fie posibilă revizuirea hotărârilor judecătorești pe motiv de declarare a nulității actelor notariale folosite drept probă la emiterea hotărârilor respective.
- b) Rezultatul atins: Judecătoria Chișinău sediul Centru a acceptat demersul beneficiarei CDPD de a sesiza Curtea Constituțională. La 21 decembrie 2023 Curtea Constituțională a emis o decizie de inadmisibilitate pe marginea sesizării.
- c) CDPD la începutul anului 2024 pe marginea cauzei menționate în interesul beneficiarei Cebotari Vera va depune o plângere către Curtea europeană pentru Drepturile Omului CtEDO împotriva Guvernului republicii Moldova.

2. Cauza „Copiii surzi vs. MEC pentru asigurarea învățării limbajului semnelor în procesul educațional”

- a) Scopul propus: revendicarea dreptului copiilor surzi de a învăța limbajul semnelor și de a-l folosi în procesul educațional

- b) Rezultatul atins: Cu toate că CDPD se judecă cu MEC deja mai bine de 2 ani, examinarea cauzei s-a blocat din motive administrative, și anume: completul de judecată nu are grefier. Pe data de 5 februarie 2024 urmează să aibă loc următoare ședință de examinare a cauzei. În cazul în care prima instanța nu va accepta pretențiile reclamantilor, CDPD va pregăti o plângere în interesul beneficiarilor la CtEDO.

3. Cauza „Recunoașterea dreptului la scutirile vamale la importul mijloacelor de transport pentru persoanele cu diferite tipuri de dizabilitate, fără discriminare”

- a) Scopul propus: eliminarea prevederilor discriminatorii din Legea nr. 60 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, astfel încât scutirile la importul mijloacelor de transport să fie acordate tuturor persoanelor eligibile pentru serviciul social „Asistența personală”, indiferent de tipul de dizabilitate (locomotorie, de vedere, psihosocială, etc.)
- b) Rezultatul atins: În februarie 2023 CDPD a sesizat Consiliul pentru Egalitate în vederea emiterii unui Aviz, prin care să se dea apreciere dacă prevederile Legii nr. 60 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități generează discriminarea persoanelor cu alte tipuri de dizabilitate decât cea locomotorie în acces la scutirile vamale și fiscale la importul mijloacelor de transport. Ulterior, au fost operate modificările în Legea 60/2012, fapt care a generat întârzieri semnificative la emiterea Avizului. CDPD este în așteptarea Avizului Consiliului pe marginea cererii depuse.

4. Cauza „Caraman și Cogut vs. CNAS privind modificarea formulei de recalculare a pensiei de dizabilitate”

- a) Scopul propus: eliminarea prevederilor discriminatorii din Legea nr. 156/1998 privind sistemul public de pensii, astfel încât la recalcularea pensiei de dizabilitate să fie aplicată aceeași formulă care este folosită la recalcularea pensiei pentru limită de vârstă
- b) Rezultatul atins: CDPD a inițiat 2 cauze în instanța de judecată, ambele se află în prezent pe rolul Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani. În cadrul acestor două cauze CDPD a ridicat excepția de neconstituționalitate asupra prevederilor din Legea privind sistemul public de pensii, care prevede o formulă mai puțin favorabilă de calcul al pensiei de dizabilitate în comparație cu formula prevăzută pentru calculul pensiei pentru limită de vârstă. Ședințele de examinare a celor două cauze sunt stabilite în lunile februarie 2024 (26.02.2024- cauza Caraman) și octombrie 2024 (28.10.2024 – cauza Cogut v. CNAS).

5. Cauza „Bargan vs CNAS privind acordarea alocației de îngrijire, însoțire și supraveghere persoanelor cu dizabilități severe, fără discriminare”

- a) Scopul propus: eliminarea prevederilor discriminatorii din Legea privind alocațiile sociale de stat, astfel încât alocația de îngrijire, însoțire și supraveghere să fie acordată tuturor persoanelor eligibile pentru serviciul social „Asistența personală”
- b) Rezultatul atins: CDPD a sesizat Consiliul pentru Egalitate în vederea emiterii unui Aviz, prin care să se dea apreciere dacă prevederile Legii privind alocațiile sociale de stat generează discriminarea persoanelor cu dizabilități severe în acces la alocație de îngrijire, însoțire și supraveghere. Consiliul pentru Egalitate a recunoscut ca fiind discriminatorii prevederile legii care acordă dreptul la alocație de îngrijire, însoțire și supraveghere doar persoanelor a căror dizabilitate severă a apărut până la atingerea vârstei de 18 ani. Ulterior, CDPD inițiat o cauză de litigare strategică împotriva CNAS. CDPD a întocmit și a înaintat în interesul beneficiarului cerere de chemare în judecată. În prezent suntem în așteptarea stabilirii de către instanță a primei ședințe de judecată. În cadrul acestei cauze CDPD va ridica excepția de neconstituționalitate asupra prevederilor legale, pe care Consiliul pentru Egalitate le-a calificat drept discriminatorii.

6. Cauza „Jubea vs CNAS privind acordarea alocației de pierdere a întreținătorului copiilor cu dizabilități, fără discriminare”

- a) Scopul propus: eliminarea prevederilor discriminatorii din Legea privind alocațiile sociale de stat, astfel copii cu dizabilități să poată beneficia concomitent de alocația de dizabilitate și de alocație pentru pierderea întreținătorului.
- c) Rezultatul atins: CDPD a sesizat Consiliul pentru Egalitate în vederea emiterii unui Aviz, prin care să se dea apreciere dacă prevederile Legii privind alocațiile sociale de stat generează discriminarea copiilor cu dizabilități în acces la alocație pentru pierderea întreținătorului. Consiliul pentru Egalitate a recunoscut ca fiind discriminatorii prevederile legii care prevăd dreptul de opțiune între alocația de dizabilitate și alocația pentru pierderea întreținătorului și nu recunosc copilului cu dizabilități posibilitatea de a beneficia concomitent de ambele tipuri de alocații. Ulterior, CDPD a inițiat o cauză de litigare strategică împotriva CNAS. Au fost depusă cererea inițială și cererea prealabilă. A fost întocmită și înaintată în interesul beneficiarei o cerere de chemare în judecată. În prezent suntem în așteptarea stabilirii de către instanță a primei ședințe de judecată. În cadrul acestei cauze CDPD va ridica excepția de neconstituționalitate asupra prevederilor legale, pe care Consiliul pentru Egalitate le-a calificat drept discriminatorii.

7. Cauza Blanari Valeriu (malpraxis)

- a) Scopul propus: Instituirea unei practici judiciare privind investigarea cazurilor de malpraxis, în conformitate cu standardele internaționale, în special cele din jurisprudența CtEDO pe art. 3 și art. 6 din CEDO.
- b) Rezultatul atins: În 2023 a fost efectuată expertiza, rezultatul căreia a arătat că domnul Blanari avea acuitatea vederii la ambii ochi de doar 0,01%, respectiv, chiar dacă intervenția a fost una neîntemeiată, expertiza a sugerat că domnul Blanari nu a suferit vreun prejudiciu cauzat sănătății. Raportul de expertiză urmează menționat CDPD l-a contestat în ordinea stabilită de lege. Prin urmare Raportul de expertiză menționat a fost anulat și de către procurorul erarhic superior a fost numită o expertiză repetată.

8. Cauza Sarandi Svitlana 9 cetățean a Ucrainei) vs CNAS

- a) Scopul propus: Asigurarea dreptului la protecție socială a persoanelor cu dizabilități refugiate din Ucraina fără discriminare în egală măsură cu persoanele cu dizabilități, cetățeni a Republicii Moldova
- b) Acțiuni întreprinse: pe parcursul anului 2023 CDPD a oferit asistență juridică beneficiarei Sarandi Svetlana, cetățean a Ucrainei în procesul determinării dizabilității și a capacității de muncă. Prin urmare CNDDCM beneficiarei SS ia determinat dizabilitate accentuată. La rândul său în urma adresării beneficiarei către CNAS pentru ai stabili alocația socială în legătură cu stabilirea dizabilității ia fost refuzat. Acest refuz se întemeiază pe prevederile legale potrivit cărora de alocații sociale pentru adulți pot beneficia doar persoane cu dizabilități cetățeni a Republicii Moldova. Pe marginea acestui caz CDPD a inițiat un proces de litigare strategică astfel a fost întocmită și înaintată în interesul beneficiarei o cerere de chemare în judecată. În prezent suntem în așteptarea stabilirii de către instanță a primei ședințe de judecată. În cadrul acestei cauze CDPD va ridica excepția de neconstituționalitate asupra prevederilor legale, care îngreșează accesul la dreptul privind protecția socială pentru persoane cu dizabilități non cetățeni a Republicii Moldova. (Anexa 1. Cerere SS CNS, Anexa 2. Refuz SS CNAS, Anexa 3 Cerere de chemare în judecată)

COMPONENTA 3: CAPACITAREA CONSILIULUI NAȚIONAL PRIVIND DETERMINAREA DIZABILITĂȚII ȘI CAPACITĂȚII DE MUNCĂ

În anul 2023, CDPD în cadrul programului UN PRPD partenerii cărui sunt 3 agenții ONU, UNDP Moldova, UNICEF și OHCHR, CDPD în calitate de organizație parteneră și-a propus să contribuie la schimbarea paradigmei de la abordarea medicală la abordarea bazată pe drepturile omului în determinarea dizabilității la copii și în determinarea dizabilității și capacității de muncă la adulți. Astfel au fost întreprinse următoarele acțiuni:

- Evaluarea necesităților de formare și a mediului de învățare continuă a CNDDCM cu structurile sale teritoriale din perspectiva abordării bazate pe drepturile omului privind determinarea dizabilității la copii (Anexa 4. Raport de evaluare CNDDCM copii)
- Evaluarea necesităților de instruire a angajaților CNDDCM din perspectiva abordării bazate pe drepturile omului în procesul de determinare a dizabilității și capacității de muncă la adulți (Anexa 5. Raport de evaluare CNDDCM adulți)
- Elaborarea ghidului de instruire pentru colaboratorii CNDDCM privind abordarea bazată pe drepturile omului în procesul de determinare a dizabilității la copii (Anexa 6. Ghid instruire CNDDCM copii)
- Elaborarea ghidului de instruire pentru colaboratorii CNDDCM privind abordarea bazată pe drepturile omului în procesul de determinare a dizabilității și capacității de muncă la adulți (Anexa 7. Ghid instruire CNDDCM adulți)
- Elaborarea curriculumului de instruire a colaboratorilor CNDDCM (Anexa 8. Curriculum copii, Anexa 9. Curriculum adulți)

Acțiuni planificate în 2024: Pe parcursul anului 2024 CDPD își propune în cadrul parteneriatului UN PRPD să realizeze următoarele acțiuni:

- ✓ să realizeze 2 cicluri de formare TOT în domeniul abordării bazate pe drepturile omului în procesul determinării dizabilității la copii și adulți, 6 colaboratori a CNDDCM care la rândul său vor instrui ceilalți 40 de colaboratori CNDDCM care sunt implicați în calitate de experți/specialiști în procesul de determinare a dizabilității și a capacității de muncă atât la nivel central cât și în structurile teritoriale a CNDDCM.
- ✓ Să piloteze cu scopul schimbării de paradigmă în 3 regiuni (Bălți-Nord, Chișinău-Centru, Cahul-Sud) aplicarea abordării bazate pe drepturile omului în procesul de determinare a dizabilității și a capacității de muncă.

COMPONENTA 4: CAPACITAREA PARA-JURIȘTILOR ȘI AVOCAȚILOR

La finele anului 2023, CDPD în parteneriat cu Consiliul Național de Asistență Juridică Garantată De Stat și Asociația Națională a parajuriștilor din Moldova a inițiat procesul de creare a rețelei de parajuriști în regiunea Transnistreană. Astfel în cadrul acestei inițiative CDPD a selectat 25 de persoane cu dizabilități originari din regiunea transnistreană care pe parcursul anului 2024 urmează să beneficieze din partea CDPD de un program de formare în domeniul drepturilor omului în special în ceea ce privește drepturile persoanelor cu dizabilități precum și vor beneficia de un program de coaching în vederea oferirii serviciilor de asistență juridică primară persoanelor cu dizabilități și altor persoane ce fac parte din grupuri subreprezentate ce locuiesc pe malul stâng al Nistrului.

Rețeaua de parajuriști dezvoltată de CDPD pe malul stâng al Nistrului urmează să acorde asistență juridică primară în următoarele localități : Tiraspol, Slobozia, Tighina, Dubăsari- Grigoriopol, Râbnîța- Camenca.

În scopul creării rețelei de parajuriști ce vor activa pe malul stâng al Nistrului CDPD a dezvoltat o foaie de parcurs. (Anexa 10. Foaie de parcurs)

COMPONENTA 5: CAPACITAREA JUDECĂTORILOR

5.1. Evaluarea accesibilității fizice a instanțelor Judecătorești

Pe parcursul anului 2023 CDPD în parteneriat cu Alianța Infonet a evaluat din perspectiva asigurării condițiilor de accesibilitate fizică și informațională sediile a 10 Instanțe Judecătorești inclusiv sediul Ministerului Justiției al Republicii Moldova¹.

Impact: Ca urmare a acțiunilor întreprinse de CDPD descrise mai sus în prezentul capitol , 3 sedii a instanțelor judecătorești (Palatul Justiției din Ungheni, Sediul central a Judecătoriei Bălți, Sediul din Telenești a judecătoriei Orhei), și-au îmbunătățit condițiile de accesibilitate. La rândul său în anul 2024 cu suportul PNUD Moldova Ministerul Justiției și-a asumat angajamentul să creeze/asigure condiții de accesibilitate pentru persoane cu mobilitate redusă la intrarea în clădirea Ministerului. accesul la sala de audiență, inclusiv să creeze un grup sanitar accesibil.

5.2. Evaluarea accesibilității paginilor web ale instanțelor și autorităților judiciare

Ca urmare a acțiunilor întreprinse de către CDPD, la acest capitol, în anul 2022 care au constat în evaluarea accesibilității web a 24 de instanțe judecătorești și autorități judiciare².

Această evaluare a accesibilității web a paginilor instanțelor judecătorești sa bazat pe liniile directoare WCAG 2.0 și sa referit în special la: Contrast + , URL evidențieri, Text mai mare, Spațiu text, Opreți animațiile, Dislexie prietenoasă/fonturi lizibile, Cursor, Masca de citire, Ghidul de citire, Bule, Înălțimea liniei, Aliniere text, Saturare, resetează tot, Mutați /ascunde widgetul.

Impact: Prin urmare Agenția de Administrare a Instanțelor Judecătorești AAJ având la bază constatările /recomandările CDPD descrise în raportul de evaluare menționat mai sus, în anul 2023 a întreprins măsuri pentru îmbunătățirea accesibilității web a portalelor Instanțelor Judecătorești inclusiv a paginii Web aflată în administrarea AAJ.³

II.ADVOCACY PENTRU POLITICI PUBLICE SENSIBILE LA NECESITĂȚILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Ion Cibotărică, director program

Activitățile au fost realizate în conformitate cu Planul operațional al CDPD pentru anul 2023 au fost prevăzute următoarele direcții prioritare de activitate.

¹ <https://cdpd.md/raport-privind-realizarea-auditului-accesibilitatii-cladirea-ministerului-justitiei/>

² <https://cdpd.md/raport-evaluarea-accesibilitatii-paginilor-web-ale-instantelor-si-autoritatilor-judiciare/>

³ <https://aaj.justice.md/>

COMPONENTA 1: DOCUMENTE DE POLITICI PUBLICE CE VIN SĂ ABORDEAZE SPECIFIC NECESITĂȚILE PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Activități realizate:

- **Contribuția CDPD pentru elaborarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități 2024—2028**

În perioada ianuarie-iunie 2023 reprezentanții CDPD au participat la activitatea Grupului de lucru "Accesibilitate" de pe lângă Comisia parlamentară sănătate și protecție socială. În cadrul acestui grup de lucru, în comun cu alte OSC-uri partenere, au fost realizate următoarele acțiuni:

- Elaborarea Chestionarului de evaluare a accesibilității clădirii publice (Anexa 11. Chestionar de evaluare) Chestionarul a fost elaborat în rezultatul unor ședințe comune cu CDPD, Asociația Motivație, Asociația Nevăzătorilor din Moldova, AOPD. De asemenea, documentul a fost consultat cu Ministerul Muncii și Protecției sociale.
- Stabilirea de comun acord cu membrii Grupului de lucru "Accesibilitate", de pe lângă comisia Parlamentară a listei de acțiuni prioritare, care sunt necesare în vederea schimbărilor în domeniul accesibilității infrastructurii.
 - o Includerea unor cerințe de accesibilizare a clădirilor publice la procedurile de atestare/acreditare periodică parcurse de instituțiile educaționale și medicale
 - o Aprobarea unui set de cerințe minime de accesibilitate pentru instituțiile publice și a unui chestionar de evaluare
 - o Lansarea unui portal guvernamental [accessibilitate.gov.md](https://www.accessibilitate.gov.md) care ar permite colectarea datelor de la instituțiile publice care au fost evaluate
 - o Aprobarea unor programe guvernamentale: existente (Satul European etc.) și alte programe noi, care să susțină proiecte de renovare a clădirilor în vederea îmbunătățirii accesibilității acestora.
 - o Realizarea unei evaluări a cadrului normativ existent și ajustarea mecanismului de control și sancționare în vederea respectării normativelor legate de accesibilitatea clădirilor, transportului, serviciilor și informației publice.
- Acordarea calității de membru a reprezentantului CDPD Ion Cibotărică a grupului pentru elaborarea Programului național privind incluziune socială a persoanelor cu dizabilități 2024-2028, fiind responsabil de compartimentul "Obiectivul 2. Accesibilitatea". În textul programului a fost argumentate și incluse acțiunile indicate mai sus precum și alte acțiuni, dintre care:
 - o Fortificarea capacităților profesioniștilor din domeniul tehnic în aplicarea designului universal și standardelor de accesibilitate prin programe de formare profesională inițială și continuă
 - o Îmbunătățirea serviciilor de asigurare cu interpretare în limbajul semnelor pentru persoanele cu dizabilități de auz (inclusiv în format online)
 - o Integrarea în Serviciul național unic pentru apelurile de urgență 112 a funcționalităților accesibile pentru persoanele cu dizabilități de auz
 - o Accesibilizarea paginilor web oficiale și a serviciilor electronice disponibile publicului

Draftul programului național se anexează Anexa 12. Draftul programului 2024-20228

REZULTAT: Programul de incluziune național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități 2024—2028 a fost elaborat în mod participativ și au fost incluse practice toate acțiunile promovate de către CDPD și partenerii, în domeniul accesibilității,

COMPONENTA 2: PROCESUL DE MONITORIZARE CONTINUĂ A RESPECTĂRII DREPTURILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI ESTE ÎNBUNĂȚĂȚIT DE AUTORITĂȚI ÎN BAZA EFORTURILOR DE ADVOCACY DESFĂȘURATE DE CDPD

- **Prezentare propuneri pentru Lista de întrebări către Comitetul CRPD**

CDPD a facilitat procesul de colectare a opiniilor OSC-lor din domeniu și de elaborare a textului Raportului alternativ-consolidat a organizațiilor din domeniu pentru Comitetul ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. La elaborarea raportului au fost implicate 11 ONG-uri din toată republica, inclusiv din Regiunea Transnistreană: CDPD, AOPD, Alianța Părinților Persoanelor cu Dizabilități "Eternitate", Asociația Surzilor din Republica Moldova, Asociația "Motivație", Alianța INFONET, FCPS Criuleni, Keystone Moldova etc.

Raportul conține 14 articole, care se referă la cele frecvente încălcări ale drepturilor persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova. (Anexa 13 Raport alternativ) Raportul urma să fie expediat Comitetului UN CRPD pentru pregătirea către sesiunea programată pentru luna septembrie 2024.

Acțiuni planificate: În anul 2024 CDPD planifică să participe la lucrările Comitetului UN CRPD privind evaluarea Republicii Moldova de către Comitet programată pentru luna septembrie 2024.

COMPONENTA 3: CADRUL LEGAL ȘI NORMATIV INTEGREAȚĂ MAI MULTE PREVEDERI DE ACCESIBILITATE LA INFRASTRUCTURĂ ȘI INFORMAȚIE ÎN URMA PRACTICILOR DE LITIGARE

Activități realizate:

- **Elaborarea avizului la proiectul de modificare a cadrului normativ privind Codul Urbanismului și Construcțiilor**

CDPD a participat activ la discutarea publică a proiectului Codului Urbanismului și Construcțiilor.

- 10 februarie 2023 Ședință consultare proiectul Codul Urbanismului la AOPD
- 28 aprilie 2023 ședință la Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR) privind proiectul Cod Urbanismului

Codul Urbanismului și Construcțiilor a fost aprobat de Parlamentul Republicii Moldova în decembrie 2023. Codul, cu excepția unor prevederi, va intra în vigoare la expirarea a 12 luni de la data publicării în Monitorul Oficial. Odată cu intrarea în vigoare a Codului Urbanismului și Construcțiilor acesta va deveni principalul act normativ care va reglementa domeniul construcțiilor. Iar mai multe legi în vigoare din domeniul construcțiilor, vor fi abrogate.

Codul Urbanismului și Construcțiilor reglementează domeniul: amenajarea teritoriului și urbanismului; proiectarea construcțiilor; autorizarea executării lucrărilor de construcție; executarea lucrărilor de construcții; exploatarea construcțiilor; postutilizarea acestora; calitatea materialelor și produselor din domeniul construcțiilor; exercitarea controlului de stat în construcții .

REZULTAT: Prevederile Codului privind accesibilitate construcțiilor au fost introduse în principal în rezultatul acțiunilor de advocacy promovate de către CDPD și partenerii .

Principalele recomandări acceptate de Parlamentul RM de referă la:

1) Sunt definite noțiuni importante, conform Convenției UNCPRD și recomandărilor Comitetului ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități pentru Republica Moldova (2017)

- accesibilitate – ansamblu de măsuri și lucrări de adaptare a mediului fizic, a infrastructurii transporturilor, precum și a mediului informațional și comunicațional, incluzând tehnologiile și sistemele informaționale și de comunicații, la necesitățile persoanelor cu dizabilități și ale persoanelor cu mobilitate redusă, factor esențial pentru asigurarea în societate a exercitării drepturilor și îndeplinirii obligațiilor persoanelor menționate;
- adaptare rezonabilă – efectuarea unor modificări și ajustări necesare și adecvate, care nu impun un efort disproporționat sau nejustificat, în cazul în care acestea sunt necesare pentru a permite persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă să își exercite, în condiții de egalitate cu celelalte persoane, toate drepturile și libertățile fundamentale;
- design universal – activitate de proiectare a produselor, a mediului, a programelor și a serviciilor, astfel încât acestea să poată fi utilizate de către toate persoanele, în măsura posibilului, fără a fi nevoie de adaptare rezonabilă sau de proiectare specială. Designul universal nu trebuie să excludă mijloacele de asistare/adaptare rezonabilă – modificări și ajustări necesare și adecvate, care nu impun un efort disproporționat sau nejustificat în cazul în care sunt necesare.

2) A fost inclus un articol separat, Articolul 12. "Politica de stat în domeniul asigurării accesibilității la infrastructura socială"

(1) Politica de stat în domeniul asigurării accesibilității la infrastructura socială se realizează prin elaborarea și aprobarea cadrului normativ, a programelor naționale de asigurare a accesibilității, a normativelor tehnice în construcții de adaptare a obiectivelor infrastructurii sociale, precum și prin controlul implementării acestora.

(2) Politica de stat în domeniul asigurării accesibilității la infrastructura socială prevede:

- a) asigurarea accesului la infrastructura socială a persoanelor cu dizabilități și a persoanelor cu mobilitate redusă;
- b) proiectarea și execuția obiectivelor infrastructurii sociale cu respectarea normativelor tehnice în construcții de adaptare a obiectivelor;
- c) asigurarea graduală a accesibilității către obiectivele infrastructurii sociale care nu sunt accesibile sau sunt parțial accesibile.

(3) Persoanele cu funcții de răspundere, autoritățile, instituțiile și operatorii economici, indiferent de forma de proprietate, care nu respectă normele de proiectare, de construire a infrastructurii și nu asigură accesibilitatea la infrastructura socială poartă răspundere în conformitate cu Codul contravențional.

3) Pe domeniul Urbanismului, Codul conține mai multe reglementări care fac referire la accesibilitate infrastructurii.

- "Articolul 36. Obiectivele promovate prin activitatea de urbanism", printre care este menționat: "d) asigurarea accesibilității pentru persoanele cu dizabilități și persoanele cu mobilitate redusă la infrastructura socială"
- Articolul 39. Planul urbanistic general aliniatul 4, Componenta reglementatoare a planului urbanistic general conține prevederi care vizează, inclusiv "j) asigurarea accesibilității persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă la infrastructura socială;"
- Articolul 40. Planul urbanistic zonal. Aliniatul (4) prevede că "Componenta reglementatoare a planului urbanistic zonal conține prevederi adaptate pentru zona respectivă, inclusiv prevederi care vizează elaborarea regimului de construire cu asigurarea accesibilității pentru persoanele cu dizabilități și persoanele cu mobilitate redusă la infrastructura socială."â
- Articolul 46. Actualizarea/modificarea documentației urbanism.

"(1) La inițiativa autorităților administrației publice locale, documentația de urbanism poate fi reexaminată periodic, cel mult o dată pe an, și poate fi actualizată/modificată, însă fără schimbarea conceptului inițial, pentru a fi adaptată noilor condiții sociale, economice și tehnice, inclusiv pentru a asigura accesibilitatea persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă la infrastructura socială.

(3) Autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi sau al doilea evaluează cel puțin o dată pe an situația accesibilității persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă la infrastructura socială care se află în limitele teritoriului administrativ. Prin evaluarea prevăzută de prezentul alineat se înțelege procesul de identificare și înregistrare a potențialelor obstacole, bariere în exercitarea deplină și în condiții de egalitate a accesibilității persoanelor cu dizabilități și celor cu mobilitate redusă la infrastructura socială din teritoriul administrativ. Actul privind evaluarea respectivă trebuie întocmit astfel încât să permită oferirea unor soluții practice de orice natură pentru înlăturarea obstacolelor, barierele identificate într-un termen rezonabil. Rezultatele evaluării se aprobă prin decizia consiliului municipal sau local și sunt expediate operatorilor economici și/sau instituțiilor publice din localitate, cu titlu de recomandare

- Articolul 61. "Prevederi speciale în documentația de urbanism privind accesul persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă" conține o descriere detaliată a aspectelor care trebuie abordate în documentația de urbanism.

Una dintre componentele obligatorii ale documentației de urbanism constă în asigurarea accesibilității persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă la infrastructura socială, în condiții de egalitate cu celelalte persoane, prin:

- a) identificarea și eliminarea obstacolelor, barierele pentru asigurarea accesului deplin către clădiri, drumuri, căile de acces, spațiile verzi, mijloacele de transport și alte utilități și servicii;
- b) proiectarea și dezvoltarea bunurilor imobile, a serviciilor, inclusiv publice, a echipamentelor și utilităților publice în baza designului universal, care presupune o adaptare rezonabilă, astfel încât acestea să răspundă necesităților specifice ale persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă;
- c) proiectarea și construcția obiectivelor infrastructurii sociale adaptate necesităților persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă;
- d) amenajarea obiectivelor infrastructurii sociale pentru a putea fi utilizate de către persoanele cu dizabilități și persoanele cu mobilitate redusă;
- e) asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă la mijloacele de transport public;
- f) satisfacerea necesității de spațiu locativ și accesibilizarea locuințelor persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă;
- g) asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă la clădirile de menire social-culturală, turistice, de agrement și de sport etc.

- Articolul 66. "Bazele de date în domeniul urbanismului" prevede constituirea unor baze de date electronice. (1) Autoritățile administrației publice locale elaborează baze de date în domeniul urbanismului și utilizează resurse informaționale și sisteme informaționale de stat, de nivel național și local, destinate pentru

dezvoltarea documentației de urbanism și a prevederilor acesteia. Persoanele fizice și juridice sunt obligate să furnizeze autorităților administrației publice locale datele și informațiile necesare în acest scop, inclusiv privind evaluarea accesibilității persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă la obiectivele infrastructurii sociale care se află pe teritoriul administrativ al localităților respective.

4) Codul Urbanismului și Construcțiilor prevede cerințe pentru actele permise legate de lucrările de construcție, care trebuie să conțină cerințe privind respectarea normativelor legate de accesibilitate.

- Articolul 110. Conținutul certificatului de urbanism proiectare, în compartimentul "Regimul tehnic al construcției/al terenului", conține referire la "– accesibilitatea construcției pentru persoanele cu dizabilități și persoanele cu mobilitate redusă;"
- Articolul 149. Conținutul autorizației de construire" prevede "(2) Emitentul autorizației de construire este în drept să impună condiții speciale pentru perioada execuției lucrărilor de construcții autorizate, care țin de, utilizarea domeniului public, căi de acces, devierea circulației vehiculelor și/sau pietonale, execuția unor drumuri provizorii, instalarea unor elemente de publicitate. Condițiile speciale indicate, se aplică cu asigurarea căilor alternative pentru accesibilitatea persoanelor cu dizabilități sau persoanelor cu mobilitate redusă la infrastructura socială.

5) Articolul 150. Lucrările de construcții care pot fi executate fără certificat de urbanism pentru proiectare și fără autorizație de construire. A introdus o noutate legată de rampele de acces pentru persoanele cu mobilitate redusă "

(1) Pot fi executate fără certificat de urbanism pentru proiectare și fără autorizație de construire lucrările de construcții care nu modifică structura de rezistență, aspectul exterior, caracteristicile inițiale ale construcției și ale instalațiilor aferente, precum și următoarele lucrări:

j) lucrările de instalare a mobilierului urban și a altor echipamente similare, ușor demontabile (dispozitive publicitare mobile, cabine modulare, elemente decorative ale grădinilor publice, bănci stradale, bariere de acces (în limitele terenului proprietate privată), coșuri de gunoi, echipamente sportive și ansambluri de joacă pentru copii), precum și a rampelor de acces pentru pietoni și pentru persoanele cu mobilitate redusă, dacă acestea nu duc la îngustarea trotuarelor și trecerilor; lucrările de amenajare a gazonului, de plantare a arborilor și arbuștilor, inclusiv lucrările de instalare a sistemelor de irigare și de iluminare decorativă aferente;

6) Articolul 89. Căile de acces pentru vehicule și pietoni" prevede că "Amplasarea construcțiilor se autorizează doar cu asigurarea concomitentă a accesului la drumurile publice, conform destinației construcției. Căile de acces pietonale trebuie executate astfel încât să permită utilizarea acestora de către persoanele cu dizabilități și persoanele cu mobilitate redusă."

7) Articolul 297. "Programele naționale multianuale de reabilitare și modernizare a clădirilor vechi" prevede că " (3) Pentru clădirile vechi care fac obiectul prevederilor prezentului capitol, proiectul de execuție pentru renovarea majoră și modernizarea clădirilor respective conține, în mod obligatoriu, certificatul de performanță energetică, prin care se atestă performanța energetică a acestora, izolarea termică și randamentul energetic al instalațiilor și echipamentelor, precum și soluțiile de adaptare rezonabilă a clădirilor vechi pentru accesul persoanelor cu dizabilități și persoanelor cu mobilitate redusă." (Anexa 14 Recomandări CDPD acceptate Parlament Codul Urbanism)

Un alt moment semnificativ a fost că MIDR, datorită unor discuții în cadrul grupului de lucru, inclusiv cu MMPS, a solicitat printr-o scrisoare opinia CDPD privind clarificarea unor noțiuni și prevederi din proiectul Codului.

CDPD a expediat opina MIDR, în data 6 iunie 2023 (Anexa 15 Opinia CDPD Codul Urbanism).

- **Perfecționarea programului de instruire pentru proiectanți și responsabili tehnici**

Pe parcursul anului 2023, cu acordul MIDR, CDPD a realizat cursuri de instruire continuă pentru proiectanții care au trecut procedura de atestare la INCERCOM. Au avut loc șapte sesiuni de instruire on-line, fiecare cu durata de 3 ore, la care au participat peste 200 de proiectanți.

Proiectanții au fost informați despre normativele în accesibilitate, legislația Republicii Moldova în acest domeniu, necesitățile persoanelor cu dizabilități și diverselor categorii de persoane cu mobilitate redusă, standardele internaționale și conceptele de "design universal" și "adaptare rezonabilă", exemple practice și soluții pentru accesibilitatea spațiilor publice și clădirilor noi construite și celor renovate etc.

REZULTAT: Cursul de formare continuă "Proiectarea accesibilă pentru grupurile cu mobilitatea redusă" a fost introdus în programul de studii a proiectanților care conform legii, trec atestarea periodică la "Oficiul Amenajarea Teritoriului, Urbanism, Construcții și Locuințe" (fostul INCERCOM).⁴

- **Aprobarea decizia Consiliului Municipal Chișinău privind declararea "Anului 2024- Anul Accesibilității în mun. Chișinău".** ⁵ Cu suportul CDPD și organizațiilor membre a Platformei Chișinău Accesibil pentru Toți, a fost elaborat Planul de acțiuni pentru "Anul Accesibilității 2024" în mun. Chișinău .

Etapele majore în atingerea obiectivului au fost:

- Elaborarea/actualizarea strategii de advocacy și comunicare a Platformei Chișinău Accesibil pentru perioada 2023-2025. Au fost realizate ateliere de lucru cu participarea a 7 organizații membre active a Platformei. În rezultat a fost agreate obiectivul comun, rezultatele anticipate și teoria schimbării/activitățile necesare.
- Forumul accesibilității. Forumul "Accesibilizăm Chișinău" a avut loc pe 25 mai 2023. Evenimentul a fost pregătit și a fost realizat cu implicarea activă a tuturor organizațiilor membre ale Platformei. Au participat Angela Cutasevici, viceprimarul municipiului Chișinău. De asemenea, reprezentanții mai multor ONG-uri active în domeniul dizabilității, părinți cu copii mici, reprezentanți ai persoanelor în etate. La finalul discuțiilor au fost trasate unele acțiuni pentru viitor și a fost aprobată o rezoluție comună care prevedea între altele elaborarea unui Plan de accesibilitate în Chișinău care să abordeze problemele principale.
- "Dialoguri Urbane" eveniment de consultare publică a factorilor interesați pe domeniul accesibilități și siguranței spațiului pietonal. Realizată pe data de 14 august 2023. Evenimentul a ne-a oferit posibilitate de a demonstra că societate civilă este consolidată și poate iniția și organiza discutarea problemelor curente ale localității desinestătător, fără a aștepta ca Primăria să facă aceasta.
- Suport tehnic pentru Primăria Chișinău în elaborarea Planului de acțiuni pentru "Anul 2024- Anul Accesibilității în mun. Chișinău". Acesta a fost un exercițiu de cooperare dintre organizațiile Platformei și subdiviziunile responsabile ale Primăriei Chișinău. Dna viceprimar, Angela Cutasevici a solicitat suport tehnic din partea CDPD și altor organizații ale Platforme, deoarece Primăria nu are această capacitate în domeniul dat. În acest context au fost organizate șapte ședințe de lucru cu diverse direcții municipale în cadrul cărora s-a negociat acțiunile care urmează a fi incluse în viitorul Plan municipal de accesibilitate

⁴ https://oatocl.md/ghiseul_unic

⁵ <https://actelocale.gov.md/ral/act/cu-privire-la-declararea-anului-2024-anul-accesibilit%C4%83%C8%9Bii-%C3%AEn-municipiul-chi%C8%99in%C4%83u-1372178.html>

- Realizarea evenimentului Conferință pregătitoare "Anul 2024 Anul accesibilității în Chișinău" și Atelierui de schimb de experiență dintre organizațiile societății civile din Iași (Asociația euRespect, APTA - Alianța pentru Promovarea Transportului Alternativ Iași) și membrii Platformei Chișinău Accesibil în perioada 26-28 decembrie 2023 .

REZULTAT: Pe plan intern: consolidarea societății civile din domeniu și deschiderea oportunități de cooperare cu OSC din Romania (Iași și București) Pe plan extern, prin declararea Anului Accesibilității și elaborarea Planului de acțiuni, a constat în oportunitate de angajament pe termen lung a administrației locale în domeniul respectiv. Prin elaborarea participativă a Planului de acțiuni în consultare cu direcțiile responsabile, atât organizațiile societății civile, cât și autoritățile locale am avut de învățat practic, cum se poate coopera pentru a rezolva o problemă din comunitate. A fost un proces în care au fost discutate problemele concrete și propunerile organizațiilor din Platformă, posibile soluții pentru a rezolva. (ca exemplu, indicatoarele rutiere care sunt amplasate prea jos, semisferele de beton, stațiile de transport inaccesibile, intrările în blocurile locative individuale). Toate acestea au fost incluse în proiectul Planului de acțiuni.

COMPONENTA 4: REGLEMENTĂRILE TEHICE NAȚIONALE ÎN DOMENIUL ACCESIBILITĂȚII SUNT IMPLEMENTATE EFICIENT PENTRU INFRASTRUCTURA TARGHETATĂ DE CDPD.

Monitorizarea obiectivelor de infrastructură sub aspectul respectării normativelor de accesibilitate

- Pe parcursul anului 2023 a fost oferit **suport în îmbunătățirea accesibilității Ministerul Muncii și Protecție Sociale:** instalarea pavajului tactil în holul principal, ascensoarelor accesibile, adaptarea grupurilor sanitare.
- **A fost inițiată o activitatea de cooperare cu Ministerul Culturii.** Pe 03 septembrie 2023 a avut loc o ședință de lucru la care s-au discutat prioritățile de colaborare și s-a exprimat intenția de a încheia un Acord de parteneriat.⁶
 - Rezultat:
 - o Reprezentantul CDPD Ion Cibotărică a participat la FORUMUL CULTURAL PATRIMONIUL NAȚIONAL ARHITECTURAL: PROVOCĂRI, REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE. 26-27 septembrie 2023. Cu o prezentare la tema "Patrimoniul național arhitectural și accesibilitatea pentru grupurile cu mobilitate redusă" Anexa 16. Agenda forumului Ministerului
 - o A fost elaborat un proiect al Acordului de parteneriat între CDPD și Ministerul Culturii Republicii Moldova care are drept scop promovarea accesibilității pentru persoanele cu mobilitate redusă la obiectele de cultură și istoric ce fac parte din Patrimoniul Național (Anexa 17. Acord de parteneriat al CDPD Ministerul Culturii).
- **Promovarea accesibilității la nivel local.** CDPD pe parcursul anului 2023 a evaluat peste 60 de spații publice din municipiile Ungheni, Cahul și Chișinău. În acest scop CDPD a creat 3 grupuri de inițiativă la nivel local din rândul tinerilor cu dizabilități, în număr de 12 persoane. Tinerii au fost formați în calitate de monitori ai accesibilității fiind ulterior angajați în calitate de consultanți pentru exercițiul de evaluare a spațiilor publice la nivel local. (Anexa 18-20. Plan de acțiuni Ungheni, Cahul, Chișinău)

⁶ <https://www.mc.gov.md/ro/content/institutiile-de-cultura-vor-fi-evaluate-sub-aspectul-accesibilitatii-persoanelor-cu-nevoi>

III. ANTREPRENORIATUL SOCIAL, ABILITAREA ECONOMICĂ ȘI ANGAJAREA ASISTATĂ

Iuliana Bulicanu, directoare program

COMPONENTA 1. Tot mai mulți beneficiari ai CDPD aplică activ a fi încadrați în câmpul muncii în baza planurilor individuale concepute.

Pe parcursul anului 2023 CDPD prin intermediul serviciului de angajare asistată a angajat 20 de tineri cu dizabilități la Kaufland Moldova SRL, AO ELPIS, Universal acces SRL și AO Federația sportivilor Nevăzătorilor din republica Moldova, Lumintehnica SRL Anexa 21. Confirmări angajări. .

COMPONENTA 3. Tot mai multe agenții teritoriale ale ANOFM implementează eficient planurile de capacitate instituțională privind abordarea necesităților persoanelor cu dizabilități în materie de muncă.

- **Evaluarea accesibilității programelor educaționale și mijloacelor asistive.**

Pe parcursul anului 2023 CDPD a evaluat accesibilitatea programelor educaționale și mijloacelor asistive în instituțiile de învățământ profesional tehnic⁷.

- **Evaluarea serviciilor prestate de către ANOFM pentru beneficiari persoane cu dizabilități aflați în căutarea unui loc de muncă.**

Pe parcursul anului 2023 CDPD a evaluat serviciile acordate de către ANOFM pentru beneficiari persoane cu dizabilități aflați în căutarea a unui loc de muncă inclusiv a celor oferite agenților economici care angajează persoane cu dizabilități ⁸.

COMPONENTA 5. Mecanismul de subvenționare a locurilor de muncă este îmbunătățit prin prisma recomandărilor promovate de CDPD.

- **Campanie informare a angajatorilor despre legea 105 și subvențiile oferite pentru angajarea persoanelor cu dizabilități.**
 - ✓ Elaborarea și distribuirea pliantelor informative privind subvențiile pentru angajatori care încadrează în câmpul muncii persoane cu dizabilități.
 - ✓ Dezvoltarea și promovarea pe rețele de socializare a 6 spoturi video care promovează imaginea pozitivă a persoanelor cu dizabilități precum și angajarea acestora în câmpul muncii

⁷<https://cdpd.md/evaluarea-accesibilitatii-programelor-educationale-si-mijloacelor-asistive-in-institutiile-de-invatamant-profesional-tehnic/>

⁸ <https://cdpd.md/raport-de-evaluarea-serviciilor-anofm/>

<https://www.youtube.com/watch?v=D9DtPQCtEtQ>

<https://www.youtube.com/watch?v=u-mBrq5RuZI&t=84s>

<https://www.youtube.com/watch?v=2PqfkDya21Q&t=87s>

https://www.youtube.com/watch?v=dBW0Z_U7FjY&t=14s

<https://www.youtube.com/watch?v=Hrq9xRzFqYY&list=TLPQMjkwNDIwMjQw6qmOITmXg&index=5>

COMPONENTA 6. Dezvoltarea antreprenorialului social al CDPD

Pe parcursul anului 2023 întreprinderea socială "Universal acces" SRL fondatorul căreia este AO CDPD a dezvoltat un nou produs cum ar fi confecționarea rampelor accesibile destinate asigurării accesului persoanelor cu mobilitate redusă în interiorul clădirilor publice. Un exemplu în acest sens reprezintă asigurarea accesibilității la intrarea în clădirea Centrului de plasament temporar a refugiaților situat în satul bulboaca Anenii Noi.



IV: RĂSPUNSUL CDPD LA CRIZA UMANITARĂ PROVOCATĂ DE RĂZBOIUL DIN UCRAINA.

Adela Gonciar , directoare program

CDPD împreună cu alte organizații a societății civile în anul 2023 a încercat să vină cu un răspuns la criza umanitară ca urmare a războiului declanșat de către Federația Rusă în Ucraina, în special în ceea ce privește oferirea suportului refugiaților persoane cu dizabilități și membrilor familiilor acestora. Răspunsul CDPD la criza umanitară sa referit în special la:

- Evaluarea centrelor de cazare temporară a refugiaților din Ucraina din perspectiva asigurării condițiilor de accesibilitate inclusiv a serviciilor acordate refugiaților în cadrul acestora.
- Consiliere juridică
- Informare consultare și asistență legală ICLA
- Case management
- Ajutor material individual oferit în baza evaluării necesităților individuale a beneficiarilor.
- Suport pentru acomodarea rezonabilă a centrelor de plasament temporar inclusiv a proprietarilor de locuință privată care practică cazarea refugiaților persoane cu dizabilități.
- Oferirea pachetelor cu produse alimentare specifice alimentației individuale și igienice.

Evaluarea Centrelor de cazare temporară a refugiaților din Ucraina

Pe parcursul anului 2023 au fost evaluate 25 de centre de plasament temporar.

Adițional cu suportului oferit de către CDPD prin intermediul întreprinderii sale sociale Universal acces SRL a fost confecționată și instalată o rampă accesibilă destinată să asigure accesul persoanelor cu mobilitate redusă în interiorul clădirii centrul de plasament temporar pentru refugiații din Bulboaca, Anenii Noi. Acomodarea rezonabilă a 2 locuințe private în care sunt cazate persoane cu dizabilități refugiate din Ucraina.

Suportul oferit a fost pentru accesibilizarea camerelor de WC și a camerei de baie precum și camerelor de dormit prin oferirea paturilor multifuncționale care pot fi adaptate la necesitățile individuale a persoanelor cu dizabilități și a caloriferilor electrice pentru încălzirea odăilor în perioada rece a anului.

Case management

Serviciul de case management a fost dezvoltat pentru persoane cu dizabilități refugiați din Ucraina.

Astfel în perioada anului 2023 serviciul de case management a prelucrat și au oferit asistență pentru 690 de solicitări din partea refugiaților persoane cu dizabilități din Ucraina dintre care 487 femei și 203 bărbați

Ajutor material individual acordat persoanelor cu dizabilități refugiate din Ucraina (IPA)

CDPD pe parcursul anului 2023 a reușit să acorde ajutor material individual pentru 511 refugiați persoane cu dizabilități dintre care 199 bărbați 312 femei. Ajutorul material individual oferit de CDPD a constat în :

- Asigurarea cu produse alimentare inclusiv produse alimentare speciale (fără gluten și lactoză).
- Produse de igienă personală inclusiv scutece pentru adulți.

- Încălțăminte ortopedică.
- Medicamente
- Acoperirea costurilor pentru petrecerea investigațiilor medicale și intervenții chirurgicale
- Asigurarea cu echipament medical pentru monitorizarea stării de sănătate. (Tonometre și glucometre electronice cu voce)
- Scaune mobile cu WC pentru adulți, cârje, bastoane inclusiv pentru nevăzători precum și cadru de mers.
- Acoperirea cheltuielilor pentru perfectarea pașapoartelor și a serviciilor consulare

Informare consultare și asistență juridică (ICLA)

Juriștii CDPD au oferit servicii de informare, consultare și asistență juridică pentru 783 refugiați persoane cu dizabilități dintrre care:

468 persoane care au beneficiat de servicii de informare și consultare

315 persoane care au beneficiat de Asistență juridică

Serviciile de informare consultare și asistență juridică au fost oferite pe următoarele domenii

Protecție social 230 cazuri

Asistență medicală. 329 cazuri

Echipament medical 79 cazuri

Protecție temporară 375 cazuri

Educație incluzivă 26 cazuri

Angajarea în câmpul muncii 51 cazuri

Acte juridice 192 cazuri

Linia fierbinte CDPD- 080008800

În scopul asigurării accesului refugiaților persoane cu dizabilități la serviciile și ajutorul oferit de către CDPD refugiaților inclusiv a altor organizații ce au venit cu un răspuns la criza umanitară, CDPD pe parcursul anului 2023 a menținut și a pus la dispoziția beneficiarilor linia fierbinte 080008800 prin intermediul căreia 2 manageri de caz angajați de către CDPD ofereau asistență refugiaților de luni -vineri în intervalul orelor 9.00-18.00

Studiu privind Evaluarea cadrului de reglementare existent privind accesul la serviciile medicale pentru persoanele cu dizabilități strămutate din Ucraina

Pe parcursul anului 2023 CDPD a realizat o cercetare privind evaluarea cadrului de reglementare existent privind accesul la serviciile medicale pentru persoanele cu dizabilități strămutate din Ucraina⁹

Această cercetare a avut drept scop identificarea lacunelor existente în cadrul normativ al Republicii Moldova în domeniul asigurării accesului persoanelor strămutate din Ucraina la serviciile de asistență medicală, prin raportare la standardele internaționale privind accesul refugiaților (în special, cu dizabilități) și la modelele de bune practici aplicate în țările vecine. Concluziile și recomandările elaborate în cadrul studiului pot fi utilizate în calitate de puncte de reper pentru identificarea soluțiilor de îmbunătățire a accesului persoanelor strămutate din Ucraina, în special a celor cu dizabilități, la serviciile de asistență medicală, prin modificarea și completarea cadrului normativ existent.

⁹ <https://cdpd.md/studiu-evaluarea-cadrului-de-reglementare-existent-privind-accesul-la-serviciile-medicale-pentru-persoanele-cu-dizabilitati-stramutate-din-ucraina>

V. DEZVOLTAREA ORGANIZAȚIONALĂ

Revizuirea politicilor interne din cadrul CDPD

Pe parcursul anului 2023 fost revizuită Politica de contabilitate CDPD (ANEXA 22) și politica de personal (ANEXA 23), au fost dezvoltate documente interne noi, în domeniul prevenirii și răspunsul la exploatarea și abuzul sexual (PSEA)

Astfel au fost dezvoltate următoarele documente interne:

- Politica și proceduri pentru prevenirea și răspunsul la exploatarea și abuzul sexual.(Anexa 24)
- Codul de conduită al personalului. (Anexa 25)
- Termeni de referință privind rolul și responsabilitățile personalului în domeniul prevenirii exploatării și abuzului sexual (Anexa 26)
- Politica de protecție împotriva actelor de răzbunare represaliilor pentru raportarea unui comportament necorespunzător sau pentru cooperarea la investigații și audituri (Anexa 27)
- Notificare de desemnare a punctului focal PSEA(Anexa 28)
- Termenii de referință al punctului focal pentru protecția împotriva exploatării sexuale și abuzului sexual PSEA. (Anexa 29)
- Declarație privind recunoașterea și acceptarea conformității cu prevederile Standardelor de conduită pentru membrii personalului și politicilor și procedurilor privind protecția împotriva exploatării și abuzului sexual (Anexa 30)

Adițional au fost dezvoltate recomandări pentru modificarea sub aspectul PSEA a contractelor individuale de muncă și a contractelor de prestări servicii pentru personalul angajat/ contractat de către CDPD

Toți angajații CDPD au petrecut un curs de formare online în domeniul PSEA

CDPD membru EDF

În luna mai 2023 CDPD Adunarea generală a Forumului European a Persoanelor cu Dizabilități EDF a acordat Centrului pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități titlu de organizație membră a Forumului. Acest rezultat reprezintă o istorie de succes a CDPD deoarece este pentru prima dată când EDF oferă calitatea de membru unei organizații a persoanelor cu dizabilități care nu face parte din țările membre UE

REZULTATE DE IMPACT 2023

- În primăvara anului 2023 Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CDPD) a devenit membru asociat al European Disability Forum (EDF). CDPD este primul OSC din Republica Moldova căruia EDF ia oferit calitatea de membru. Acest fapt a permis EDF să deschidă un program de finanțare exclusiv pentru organizațiile persoanelor cu dizabilități din Moldova deoarece, conform statutului EDF, acesta poate finanța doar organizațiile membre. Astfel începând cu 1 iulie 2023 de către EDF au fost finanțate 4 organizații a persoanelor cu dizabilități dintre care 3 sunt partenerii locali IM SDP, Centrul pentru Drepturile persoanelor cu Dizabilități, Asociația Motivație din Moldova, Alianța Organizațiilor Persoanelor cu Dizabilități precum și Asociația Surzilor din Republica Moldova. Valoare financiară a programului de finanțare constituie 600000 Euro, adică câte 150000 Euro pentru fiecare organizație. Durata finanțării 18 luni, 01.07.23-31.12.2024. Acest program de finanțare din partea EDF este destinat pentru 3 domenii prioritare; acordarea suportului individual persoanelor cu dizabilități; activități de advocacy; dezvoltarea organizațională.

- În rezultatul campaniei de advocacy realizată de către CDPD și parteneri pe parcursul a mai multor ani în premieră în Republica Moldova actul normativ de specialitate de bază în domeniul urbanismului și anume Codul de Urbanism a Republicii Moldova va conține prevederi exprese cu privire la: acomodare rezonabilă; conceptul de design universal; persoane cu mobilitate redusă și alte prevederi ce vizează persoanele cu dizabilități în special accesibilitatea spațiului urban. Menționăm că CDPD a inițiat primele acțiuni de advocacy în sensul ajustării Codului Urbanismului în conformitate cu standardele internaționale în domeniul accesibilității încă în anul 2015.
- În rezultatul Campaniei de advocacy realizate de CDPD și partenerii, organizațiile membre a Platformei civice Chișinăul accesibil pentru toți prin decizia Consiliului municipal anul 2024 a fost declarat anul " Chișinăul Oraș Accesibil. "În legătură cu declararea anului 2024 Chișinău oraș accesibil, de către Consiliul Municipal Chișinău în parteneriat cu organizațiile persoanelor cu dizabilități a fost dezvoltat un plan de acțiuni "Chișinău oraș accesibil pentru toți " Acest plan de acțiuni se referă în special la următoarele 3 domenii prioritare: accesibilitatea instituțiilor publice; căile pietonale și trecerile pentru pietoni, precum și accesibilitatea transportului public.
- Persoanele cu dizabilități, refugiate din Ucraina, în egală măsură ca și cetățenii Republicii Moldova își pot determina dizabilitate în cadrul Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă.
- 20 de tineri cu dizabilități și-au îmbunătățit calitatea vieții și capacitatea financiară fiind angajate în câmpul muncii.
- 3 sedii a Instanțelor Judecătorești și-au îmbunătățit condițiile de accesibilitate ceea ce permite asigurarea accesului efectiv la justiție a persoanelor cu mobilitate redusă.
- 24 de portale web a Instanțelor Judecătorești și-au îmbunătățit accesibilitatea web ceea ce asigură accesul persoanelor cu dizabilități, în special celor de vedere în calitate de justițiabili la informația plasată pe paginile web a instanțelor judecătorești.
- 783 de persoane cu dizabilități refugiate din Ucraina sunt informate în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități care cunosc procedeele și care sunt acțiunile care trebuie să le întreprindă pentru restabilirea dreptului încălcat.
- Infrastructura din mun. Chișinău în ceea ce privește amenajarea accesibilă a spațiilor publice (Căi pietonale , treceri de pietoni, semafoare dotate cu sistem de semnalizare sonoră, pavaj tactil, stații de așteptare a transportului public) este mai prietenoasă pentru persoane cu mobilitate redusă.
- Bunele practici în amenajarea spațiului public accesibil și prietenos sunt preluate și aplicate de alte autorități publice locale (Cahul, Ialoveni, Strășeni, Ungheni)
- Raportul de Audit Independent General CDPD 2023 poate fi vizualizat accesând următorul link. <https://cdpd.md/auditors-report-cdpd-2024/>

BUGETUL CDPD 2023

CDPD în anul 2023 al 5 an consecutiv pentru bugetarea cheltuielilor stabilite conform Planului operațional a aplicat bugetul consolidat. Astfel bugetul consolidat al CDPD pentru anul 2023 a constituit: **12488163,47 MDL**

	Donator +RC:R[15]C[7]	Denumire proiect	Perioada de implementare	Buget aprobat	Opening balance MDL	Income: MDL	Spent until 31.12.2023 for the activities performed:	Current account balance
1	AO Reprezentanta IM Swedish Development Partner (IM SDP)	Suport for CDPD Strategic Plan	01.01.23-31.12.23	820000 SEK	15724,08	1449122,86	1464846,94	0
2	European Disability Forum (EDF)	Disability solidarity	01.01.23-28.02.23	8684 EUR	0	178194,81	178194,81	0
3	European Disability Forum (EDF)	Ukraine war: OPD led disability inclusive response and recovery (Phase 2)	01.07.23-31.12.24	50000 EUR	0	961250	923106,48	38143,52
4	Equal Rights in Action Fund (ERA/NID)	To support local human rights NGOs in their efforts to achieve safe and secure environments, political participation, and empowered and inclusive movements and organizations"	01.01.23-31.12.23	60000 USD	0	1036316,05	1090897,09	-54581,04
5	Expert Grup Centrul de Analiză Independentă AO	„OSC rezistente + Bugetare responsabilă = Implementarea accelerată a Acordului de Asociere”	01.06.23-31.12.24	10000 EUR	0	194250	158360,63	35889,37
6	Fundatia Est Europeană (FEE)	Împreună dezvoltăm servicii de angajare incluzivă a persoanelor cu dizabilități în mun. Chișinău și r. Criuleni”,	18.02.23-31.03.24	28648.94 EUR	143235,62	413310,66	531896,67	24649,61
7	International Organization for Migration (OIM)	“Needs-based support for refugees with disabilities from Ukraine in Moldova”	01.02.23-30.03.24	1447318 MDL	0	1302586	1168980,44	133605,56

8	Norwegian Refugee Council (NRC)1	Improving the protective environment for Ukrainian refugees with disabilities in the Republic of Moldova	01.10.22-31.01.23	75,045.20 EUR	0	851422,08	851422,08	0
9	Norwegian Refugee Council (NRC)2	Strengthening access to legal assistance and information for Ukrainian refugees with disabilities and other vulnerable groups	01.02.23-14.11.23	2141410 MDL	0	1927269	2141410	-214141
10	United Nation Development Programme(UNDP) 1	Paradigm Shift to Disability Inclusive Services, Accountability and Governance in Moldova	30.03.23-30.09.24	55792 USD	0	486376,24	323417,36	162958,88
11	United Nations Cildrens Fund (UNICEF)	Capacity building of the NCDDWA on the human-rights based approach to disability determination, in alignment with the International Classification of Functioning (ICF), including for children and youth	05.06.23-30.09.24	905171.85 MDL	0	537465	251476,61	285988,39
12	United Nation Development Programme (UNDP) 2	Building sustainable and inclusive peace, strengthening trust and social cohesion in Moldova	30.11.23-30.07.24	1415377 MDL	0	1241870	44447,75	1197422,25
13	Fundația SOROS Moldova	„Consolidarea Platformei „Chișinăul Accesibil pentru toți” – etapa 5”	01.01.2023 - 29.12.2023	60000 USD	0	1112569	1112569	0
14	Dexis Interactive Incorporatedwashington Sucursala Chisinau	Acces la Justiție	01.01.23-31.12.23			480658,25	480658,25	0
15	World HEALTH ORGANIZATION-(WHO)	Acces la servicii medical refugiați	01.01.23-31.12.23			179556,52	0	179556,52

